

Kandidatnummer: 10062

Kultursensitiv tilnærming i det norske barnevernet

Culturally sensitive approach in the Norwegian child welfare service

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid

Mai 2020

Kandidatnummer: 10062

Kultursensitiv tilnærming i det norske barnevernet

Culturally sensitive approach in the Norwegian child welfare service

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Norsk barnevern har de senere årene fått mye oppmerksomhet og kritikk både på nasjonalt og internasjonalt plan. Flere minoritetsetniske foreldre har valgt å dele sin historie og sine erfaringer med tjenesten i media, som videre har skapt et nokså negativt og ensidig bilde av etaten. Tilliten til at barnevernet innehar nok kompetanse til å fatte riktige vedtak har for mange blitt svekket. Denne oppgaven vil derfor stille spørsmål ved hvilket kulturfokus barnevernet har og om kultursensitivitet er en tilnærming som kan bidra til mer forsvarlige og likeverdige tjenester. Ulike aspekter som barnevernets prinsipper, kulturalisering, makt, medvirkning, språk og tolkbruk, samt kulturkompetansen vil også bli tatt opp. Metoden som er brukt i oppgaven er litteraturstudie, som er en systematisk gjennomgang av utvalgte kilder innenfor relevant forskning og annet faglitteratur på feltet. Hensikten med oppgaven er å strukturere tilgjengelig kunnskap innenfor det flerkulturelle barnevernfeltet og gi innblikk i hvorfor kultursensitivitet kan styrke barnevernsarbeidet med etniske minoriteter. Oppgaven har dermed ingen konklusjon. Den gir snarere svar på spørsmål som: Hvordan opplever saksbehandlere i barnevernet møte med etniske minoriteter? og Er det rom for kultursensitivitet i det norske barnevernet?

Summary

In recent years, Norwegian child welfare services has received a lot of attention and criticism both on national and international basis. Several minority ethnic parents have chosen to share their story and experiences with the service in media, which has further made a rather negative and one-sided image of the agency. Trust and reliance that the child welfare services have enough experience to make the right decisions has been weakened for many. This thesis will therefore question which cultural focus the child welfare service does have and if cultural sensitivity is an approach that can contribute to more justifiable and equal services. Various aspects such as principles of the child welfare, culturalization, power, participation, language and interpreter use, as well as cultural competence will also be addressed. Research method that has been used in this thesis is a literature review, which is a systematic review of the chosen sources within relevant research and other scientific literature on the field. The purpose of the thesis is to structure available knowledge within the multicultural field of child welfare and to give insight in why cultural sensitivity can strengthen child welfare practice with ethnic minorities. This thesis has therefore no conclusion. It rather gives answer to questions like: How does child welfare workers experience the encounter with ethnic minorities? and Is there room for cultural sensitivity in Norwegian child welfare service?

Innhold

1.	Innledning	1
1.1	Presentasjon av tema	1
1.2	Relevansen for sosialt arbeid	3
1.3	Oppgavens videre oppbygging	3
2	Metode	4
2.1	Førforståelse	4
2.2	Generelt om metode.....	4
2.3	Litteraturstudie.....	5
2.4	Fremgangsmåte.....	5
2.5	Utvalgte kilder og kildekritikk	7
3	Teori og litteratur	8
3.1	Barnevernets prinsipper	8
3.2	Det flerkulturelle barnevernet.....	10
4	Drøfting.....	13
4.1	Barnevernets makt og sosialarbeiderens ansvar	13
4.2	Språk som et hinder i samarbeidet.....	14
4.3	Hva er kulturkompetanse og hvorfor er det viktig?.....	15
4.4	Kultursensitivitet og dens skjulte mekanismer	17
5	Avslutning.....	19
6	Referanseliste	21

1. Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Temaet for denne oppgaven er barnevernsarbeid med minoritetsetniske familier. Grunnen til at minoritetsetniske familier velges som målgruppe i oppgaven, er at barn og unge med innvandrerbakgrunn ofte er en overrepresentert gruppe i barnevernstatistikken (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet Bufdir, 2017). Samtidig utgjør innvandrere om lag 15 prosent av den totale norske befolkningen (Statistisk sentralbyrå SSB, 2020). Med andre ord betyr det at mange familier med en annen bakgrunn og opprinnelse enn den norske, er klienter i det norske barnevernet. Tatt i betraktning at personer med innvandrerbakgrunn i Norge kommer fra 221 ulike land (SSB, 2018), er det rimelig å anta at det vil forekomme noen forskjeller i referanserammen til klientene og sosialarbeidere. I en undersøkelse gjennomført av Križ og Skivenes (2010) forteller 25 av 28 norske barnevernsarbeidere at kulturforskjellene mellom klientene og sosialarbeidere er hovedgrunnen til kommunikasjonsutfordringene. Halvparten av disse igjen, opplever foreldrenes manglende kjennskap og tiltro til det norske systemet som et hinder i samarbeidet med foreldre (Križ & Skivenes, 2010, s.10). Med bakgrunn i denne informasjonen, vil jeg undersøke nærmere hvordan rollen og handlingsrommet til sosialarbeideren påvirkes av de eventuelle forskjellene i møtet med innvandrerfamiliene.

En annen grunn til at jeg har lyst å skrive om barnverntjenestens møte med etniske minoriteter er temaets aktualitet. Norsk barnevern er nemlig et felt som har vakt stor oppsikt de siste årene. Etatens mandat og ansattes beslutninger er noe som har møtt sterk kritikk blant ulike innvandremiljøer og ført til internasjonale protester mot barnevernet. Også i de faglige miljøene er det flere som har reagert på tjenestens mangelfulle vurderinger; ofte med svært alvorlige konsekvenser til følge (Norsk Rikskringkasting NRK, 2015). Det gjennomgående, nokså ensidige bildet av barneverntjenesten som har blitt fremstilt i media, har ført til at etaten har fått nokså negativt omdømme hos mange. Flere av foreldrene, både de som var direkte berørt av saken, men også de utenforstående mistet tiltroen til at tjenesten faktisk ivaretar barnets og familiens beste. Det er også bekymringsverdig at siden 2015, hele 36 saker innenfor norsk barnevern, har blitt tatt videre til vurdering i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD). Så langt har ni saker blitt ferdigbehandlet og hele syv dommer er i foreldrenes favør (NRK, 2020). Dette gjør at en lett undres over barneverntjenestens faglighet og sakkyndighet i møtet med den mangfoldige klientgruppen og de komplekse utfordringene som tjenesten står ovenfor. Er det sånn at barnevernsansatte

mangler kompetanse og redskaper for å kunne møte klienter med annen opprinnelse, språk, verdsett og tro, på lik linje som majoriteten?

Problemstilling og avgrensninger

I utforskningen av tema beskrevet ovenfor, har jeg kommet frem til følgende problemstilling:

“Hvordan kan kultursensitiv praksis styrke barnevernsarbeid med etniske minoriteter?”

Nøkkelordene i problemstillingen er kultursensitivitet og etniske minoriteter. Største avgrensningen ligger likevel i det første uttrykket, nemlig *etniske minoriteter*. Det er viktig å påpeke at det ikke finnes noe enkel definisjon eller fellesforståelse av disse begrepene. Jeg velger derfor å beskrive hvordan uttrykket brukes i denne oppgaven.

En mulig forklaring av ordet etnisitet stammer av det greske ordet *ethnos*, som betyr folk eller folkeslag (Hornstvedt, 2012, s.227). Det omhandler altså en gruppe mennesker som har noe til felles, gjerne det at de har samme opprinnelsessted eller kulturell bakgrunn. I Norge har vi et flerkulturelt samfunn som består av mange forskjellige etniske grupper. Disse gruppene er i mindretall og kan derfor kalles etniske minoriteter. Likevel blir etniske minoriteter, altså alle de gruppene som er i mindretall i Norge, for omfattende å skrive om. Jeg velger derfor å avgrense etniske minoriteter til å omhandle kun innvandrergupper. Med dette mener jeg mennesker som har migrert eller flyttet til Norge mer eller mindre frivillig, eksempelvis på grunn av arbeid eller utdanning. Grunnen til at jeg velger nettopp denne gruppen, er at innvandrere som eksempelvis polakker, er en av de gruppene som opplever minst tillit til barnevernet (Ipsos, 2017, s.26). Samtidig utgjør de den største innvandrerguppen i Norge, basert på tall fra Statistisk sentralbyrå (2020).

Siden oppgaven handler om kultursensitiv praksis i det norske barnevernet, kan innvandrerguppen innsnevres ytterligere. Grupper som svensker og dansker vil naturligvis utelukkes, da de i stor grad meddeler den samme kulturelle bakgrunnen, samt har noe lik velferdsmodell som Norge. Diskusjonen tar derfor utgangspunkt i kultursensitiv tilnærming i møte med innvandrere som har en ulik referanseramme fra de norske eller skandinaviske borgere. Grupper som nasjonale minoriteter eller urfolk utelukkes også, da disse har andre lovfestede rettigheter enn innvandrere.

Det er også viktig å understreke at i gjennomgangen av denne oppgaven vil flere viktige temaer bli berørt. Med tanke på oppgavens omfang, har jeg likevel vært nødt til å være selektiv i forhold til hva jeg ønsker å utdype mer, samt hva forblir kun nevnt. Temaer som eksempelvis innvandreres erfaringer med barnevernet, tillitsarbeid, relasjonsbygging, tolkbruk i barnevernet, rasisme, samt brukervedvirkning er av høyest relevans for oppgaven og kunne blitt utdypet mer. De vies derimot mindre oppmerksomhet til, da jeg anser kultursensitivitet og dens ulike dimensjoner som et stort nok aspekt å diskutere i seg selv.

1.2 Relevansen for sosialt arbeid

Omtrent halvparten av ansatte i den kommunale barneverntjenesten er utdannet som barnevernspedagoger eller sosionomer (SSB, 2020). Med andre ord betyr det at barnevernet er et aktuelt og ettertraktet praksisfelt for mange sosialarbeidere. Ifølge FOs grunnlagsdokument (2019) er en av sosialarbeiderens hovedoppgaver å bistå mennesker med hjelp, for å sikre menneskeverdige levekår og livskvalitet. Sett ut ifra dette oppdraget, samt kunnskapen og kompetansen sosialarbeidere tilegner seg gjennom studiet, utgjør de en av yrkesgruppene som bør være best rustet for å kunne jobbe med utsatte barn og familier. Likevel avdekker flere studier at mange sosialarbeidere opplever de har for lite kompetanse på det flerkulturelle barnevernsfeltet (Bø, 2017; Berg, Paulsen, Midjo, Haugen, Garvik & Tøssebro, 2017; Križ & Skivenes, 2010). I løpet av de siste 20 årene har det blitt innført flere tiltak for å både avdekke og dekke de faktiske kompetansebehovene i barnevernet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet Bufdir, 2017). Det har blant annet blitt etablert flere etterutdanningstilbud for sosialarbeidere spisset mot minoritetsspørsmål og pågått mye relevant forskning innenfor feltet (Holm- Hansen, Haaland & Myrvold, 2007; Rugkåsa, Eide & Ylvisaker, 2015; Bø, 2017). Barnevernloven har fått en språkvask og det har blitt utarbeidet et saksbehandlingsrundskriv for å gi et felles rammeverk og utgangspunkt for tolkning av loven (Bufdir, 2017). Samtidig har det blitt viet mye politisk oppmerksomhet til arbeidet med synliggjøring av rettighetene til de ulike minoritetsgruppene, samt laget planer på hvordan etterstrebe en ikke-diskriminerende og antirasistisk praksis i ulike deler av systemet (Kulturdepartementet, 2019).

1.3 Oppgavens videre oppbygging

Videre består oppgaven av fem hovedkapitler; Metode, Teoretisk bakgrunn, Diskusjon, Avslutning og Litteraturliste. Hver av kapitlene, med unntak av litteraturlisten, er videre inndelt i flere underkapitler. For å bedre leseropplevelsen, begynner alle kapitlene med en kort beskrivelse av de ulike underkapitlene. Jeg velger derfor å ikke utdype mer om disse her.

2 Metode

I dette kapittelet vil jeg først ta for meg min førforståelse og dens betydning for arbeidet med oppgaven. Videre skal jeg beskrive metode noe generelt, før jeg går videre på beskrivelsen av den valgte metoden, samt fremgangsmåten i litteratursøket mitt. Til slutt vil jeg redegjøre kort for det utvalgte kildematerialet, samt oppsummere med et kritisk blikk på muligheter og begrensninger dette gir.

2.1 Førforståelse

I boka *Metode og oppgaveskriving* skriver Dalland at vi aldri stiller med helt blanke ark når vi skal skrive en oppgave (2017, s.61). Med dette mener han at vi alltid kommer til å ha noen tanker rundt og meninger om temaet som skal undersøkes; uavhengig av hvor fordomsfrie vi forsøker å være. Dette stemmer særlig godt i forhold til denne oppgaven, hvor tema og empiri som ligger til grunn for undersøkelsen er selvvalgt. Her spiller både personlige interesser og tidligere erfaringer en viktig rolle. For meg er det flere faktorer som påvirker min førforståelse. Jeg har ingen personlig erfaring fra barnevernet som barn, men har både kjennskap til og erfaring fra jobb innenfor det barnevernfaglige feltet. I tillegg har jeg innvandrerbakgrunn selv, som igjen kan påvirke min oppfatning av debatten på dette området. Jeg velger derfor å være bevisst på disse faktorene og etterstrebe å forholde meg kritisk til kildene og min fortolkning av disse.

2.2 Generelt om metode

Metode er et verktøy vi kan ta i bruk for å systematisk innhente nødvendig informasjon eller data om et utvalgt tema (Dalland, 2017, s. 52). Målet med å ta i bruk en bestemt metode, er å få til en hensiktsmessig og strukturert fremgangsmåte i undersøkelsen. For at forskningen skal bli gyldig, stilles det likevel en del krav til bruk av metode. Pålitelighet er kanskje det mest overordnede kravet. Hvis arbeidet og forskeren skal være til å stole på, må førforståelsen klargjøres og den trinnvise arbeidsprosessen beskrives presist. Data skal velges ut, redegjøres for og brukes på en grundig måte. Resultatene skal gjenspeile virkeligheten, selv om de ikke alltid vil stemme overens med forventningene. Resultatene skal i tillegg være kontrollerbare. Det vil si at de legges frem på en oversiktlig og etterprøvable måte. Ideelt sett skal den som følger den beskrevne fremgangsmåten kunne oppnå det samme resultatet (Dalland, 2017, s. 57). Videre er kilde- og selvkritikk viktig i alle deler av arbeidet. Dette kommer jeg nærmere innpå i neste underkapittel.

Når det kommer til valget av den konkrete metoden, finnes det mange muligheter. Metoder inndeles gjerne i to grupper; kvalitative- og kvantitative metoder. Kvalitative metoder

kjennetegnes ved at dataene vi får, gir generelt mer rom for tolkning enn de kvantitative metodene. De kvantitative metodene gir gjerne data i form av tall eller andre målbare enheter, som eksempelvis spørreundersøkelser med faste svaralternativ (Dalland, 2017, s. 52). Med tanke på at metoden i denne oppgaven er gitt av retningslinjene, velger jeg å ikke beskrive disse to metodegruppene mer inngående.

2.3 Litteraturstudie

Metoden for denne oppgaven er litteraturstudie. Litteraturoppgave, litteraturgjennomgang og sammenfatningsartikkel er andre betegnelser som brukes, noe som gjør at denne metoden kan være vanskelig å forstå og forklare på en god måte. Uavhengig av hvilken betegnelse som brukes, handler litteraturstudie om å finne allerede eksisterende kunnskap innenfor et område eller et tema. Med andre ord betyr det at jeg, som student og forfatter av denne oppgaven, skal ikke skape egen empiri, men forsøke å besvare problemstillingen ut ifra funnene i forskningen som er tilgjengelig.

Det finnes to typer litteraturstudie: tradisjonell- og systematisk studie (NTNU Undervisning, 2018, 1:14) eller systematiske- og samfunnsrelaterede oversikter (Universitetet i Oslo UIO, 2016); avhengig av kilden som brukes. Forskjellen mellom disse to er at den systematiske gjennomgangen stiller flere og strengere krav til både litteratursøket og det ferdige produktet, enn den tradisjonelle eller samfunnsrelaterede gjennomgangen gjør. Bacheloroppgaven vil være en blanding av begge disse kategoriene. Grunnen til dette er at vitenskapelige publikasjoner, som skal være hovedkilden i oppgaven, suppleres med andre kilder som eksempelvis teori fra pensumbøker, offentlige rapporter eller statistikk. I tillegg skal en systematisk gjennomgang følge en IMRaD- struktur (introduksjon, metode, resultater og diskusjon); mens samfunnsrelaterede gjennomganger tillater litt mer variert oppsett (Universitetet i Oslo UIO, 2016). Dalland påpeker likevel at IMRaD strukturen ikke er velegnet for bacheloroppgaver hvor teoridelen står sentral (2017, s. 164). Uavhengig av hvilken type litteraturstudie som benyttes, skal kunnskapen som innhentes systematiseres. Det vil si at den skal søkes etter, samles, vurderes og sammenfattes på en redelig måte (Støren, 2013, s. 17).

2.4 Fremgangsmåte

Et vellykket litteratursøk begynner med valg av tema. Temaet for min oppgave ble barnevernsfaglig arbeid i et minoritetsetnisk perspektiv. Basert på det valgte temaet, har jeg foretatt et innledende litteratursøk. Først søkte jeg etter ulike kilder på internett; uten å bruke faste søkeord eller de akademiske databasene. Noen av treffene jeg fikk opp her, har jeg valgt å bruke som supplerende kilder i oppgaven. Deretter har jeg sett gjennom tidligere

pensumbøker, for å finne litteratur jeg kunne bruke i teoridelen. Jeg har også utarbeidet en prosjektskisse, som har hjulpet meg med å planlegge og strukturere arbeidet med oppgaven. Siden skissen skulle godkjennes av faglærer, bidro tilbakemeldingene til at jeg fikk spisset problemstillingen ytterligere.

Når den første delen av arbeidet med valg av tema, spissing av problemstilling og innledende litteratursøk ble avsluttet, fortsatte jeg med mer strukturerte litteratursøk. Jeg har primært benyttet meg av to databaser for søk etter vitenskapelige artikler; Oria.no og Idunn.no. Søkeordene som ble brukt er: barnevern, tillit, innvandrere og kultur. Disse begrepene ble sammenstilt på ulike måter, som ga noe ulike søkeresultater. Jeg har valgt å bruke norske søkeord for å avgrense søket til å omhandle kun forskning på det skandinaviske/norske barnevernsfeltet. Jeg har også benyttet avgrensningsfunksjonene i Oria til å søke på kun artikler som ble utgitt etter 2000. Dette for å bruke mest mulig samtidsrelevant og oppdatert forskning. Antall treff på søkene som ble gjennomført spente over omtrent 200 treff på det meste og tre på det færreste. I håp om å få flere treff, har jeg valgt å utforske muligheten til å søke i norske fagbibliotek i Oria. Dette uten hell, da søkene ga færre treff enn ved søk i NTNU Universitetsbibliotek. Jeg har derfor forsøkt å oversette de norske søkeordene til engelsk, som ga mellom ti og tjue tusen treff. Denne mengden av treff ble likevel vanskelig å avgrense og få oversikt over. Derfor har jeg valgt å avgrense de allerede få treffene ved søk med norske begreper, til å vise kun engelske artikler; noe som ga meg flere anvendbare kilder til oppgaven.

For å supplere mitt personlig litteratursøk, har jeg valgt å kontakte noen av forelesere på Institutt for sosialt arbeid ved NTNU. Jeg har sendt en mail til fire forelesere, som jeg mente kunne hjelpe med relevante litteraturtips. Dette kan kalles for strategisk utvalg av informanter (Dalland, 2017, s. 57). To av fire har svart på min henvendelse, men kun en av de kunne gi konkrete lesetips. Vedkommende foreslo flere navn på forskere som kunne vært relevante innenfor det beskrevne feltet. To av forskere som ble nevnt, har allerede vært blant forfattere i de utvalgte kildene.

Til sist må det nevnes at flere av artiklene jeg har valgt ut som primærkilder i oppgaven min, har visst seg å være fagartikler og ikke vitenskapelige artikler. Retningslinjene for bacheloroppgaven tilsier at studenten skal ta i bruk fire vitenskapelige artikler. For å finne flere vitenskapelige artikler, valgte jeg derfor å utvide kildesøket på nytt ved å bruke referanselistene til de ulike supplerende kildene i oppgaven. Søket viste seg å være vellykket da jeg fant ytterligere tre vitenskapelige artikler; en på norsk og to på engelsk. Jeg har også

funnet referanser til relevante bøker og rapporter, som jeg har valgt å ta med som en del av det supplerende kildematerialet.

2.5 Utvalgte kilder og kildekritikk

Som beskrevet i forrige avsnitt, er oppgaven basert på flere ulike typer kilder. For å bevare flyten i teksten har jeg valgt å omtale kildene gruppevis og ikke liste de opp enkeltvis.

De viktigste kildene i oppgaven er de vitenskapelige artiklene. Jeg har brukt både norske og engelske artikler, hvor alle tok for seg den norske barnevernpraksisen. Selv om artiklene ble lastet ned via nett, er alle blitt publisert i et fagfelleverdert tidsskrift. Dette betyr at artiklene har blitt vurdert av andre eksperter innenfor feltet før publiseringen. Denne prosessen gjør at innholdet i artiklene er kvalitetssjekket og kilden er dermed pålitelig. Utfordringen ved valget av relevante vitenskapelige artikler til denne oppgaven, var noe ulik bruk av begrepet innvandrere. Flere artikler brukte begrepet innvandrere som en samlebetegnelse for både de personene som migrerte til Norge mer eller mindre frivillig, og de som ble drevet på flukt. Flere hadde også en ikke-vestlig fokus i sin definisjon av ordet innvandrere. Likevel anses artiklene å ha en stor overføringsverdi, da de omhandlet problematikk og utfordringer som vil gjelde for alle som har migrert til Norge, uavhengig av årsak eller bakgrunn.

Andre viktige kilder som ble brukt er fagbøker og offentlige publikasjoner. Her har jeg brukt både tidligere pensumbøker, men også andre fagbøker som har blitt referert til i artiklene jeg har lest. Med offentlige publikasjoner mener jeg ulike rapporter (også forskningsrapporter), samt statistikk. Jeg har også henvist til noen få medieoppslag som har vært viktige i beskrivelsen av temaet og dens relevans for sosialt arbeid. I utdypningen av den teoretiske bakgrunnen har jeg i tillegg referert til enkelte paragrafer i barnevernloven. Alt i alt mener jeg at de utvalgte supplerende kildene er pålitelige; da forfattere har stort sett vært forskere eller offentlige institusjoner/organisasjoner. Informasjonen på nettsiden til disse institusjonene/organisasjonene anser jeg som troverdige, da de redigeres kun av personer med særskilt tilgang og innholdet oppdateres jevnlig.

3 Teori og litteratur

I denne delen av oppgaven vil jeg ta i bruk de utvalgte kildene for å belyse ulike aspekter ved valgt tema. Jeg vil begynne med å se på noen av de juridiske rammene for norsk barnevern. Videre vil jeg ta for meg det flerkulturelle barnevernet, hvor jeg skal utdype mer om begrepet kultur; samt hvordan overdrevent fokus på de kulturelle forskjellene kan hindre et godt samarbeid med etniske minoritetsforeldre.

3.1 Barnevernets prinsipper

I tråd med artikkel 4 i FNs konvensjon om barnets rettigheter, heretter barnekonvensjonen, er det staten som er ansvarlig for at bestemmelsene og rettighetene fastslått av konvensjonen overholdes. Norge er en av landene som har ratifisert barnekonvensjonen og har dermed implementert dens bestemmelser i sin nasjonale lovgiving. Selv om de aller fleste land i verden har ratifisert barnekonvensjonen, finnes det unntak. Det finnes også forskjeller i organiseringen av tjenesten som skal sørge for at bestemmelsene etterleveres i praksis. I Norge er det den kommunale barneverntjenesten som utgjør førstelinjetjenesten. I samarbeid med fylkesnemnd står tjenesten for mesteparten av vedtak som fattes etter barnevernloven. Dette omfatter alt fra vedtak om råd og veiledning eller hjelpetiltak i hjemmet til akuttvedtak om hasteflytting eller statlig omsorgsovertakelse. Mandatet til barneverntjenesten er derfor svært omfattende, og profesjonsutøverne opererer innenfor et vanskelig spenningsfelt. På den ene siden har tjenesten en forebyggende og støttende funksjon, mens på den andre siden har den både makt og myndighet til å overta omsorgen for et barn.

Å flytte et barn ut av sin biologiske familie er uten tvil et stort inngrep i privat – og familieliv. I tillegg kan det betraktes som brudd på det biologiske prinsippet, hvor viktigheten av barnets oppvekst hos sin biologiske familie er en verdi i seg selv. Det såkalte mildeste inngreps prinsipp er et annet viktig prinsipp som kan kollidere med idealet om oppvekst i biologisk hjem. Dette prinsippet går ut på at alle mindre inngående tiltakene skal utprøves, før et eventuelt vedtak om omsorgsovertakelse treffes. Dette fremgår av blant annet barnevernloven §4-12 andre ledd, som sier at vedtak om omsorgsovertakelsen fattes kun når det er en nødvendighet (Barnevernloven, 1992, §14-2). Videre betyr det at omsorgsovertakelsen ikke skal vedtas, selv om vilkårene oppfylles, dersom omsorgssituasjonen kan bedres gjennom iverksetting av andre tiltak (Kjønstad & Syse, 2012, s. 247). Som regel er det snakk om ulike hjelpetiltak i hjemmet.

Saken blir dessuten ikke enklere når det oppstår en konflikt mellom barnets og foreldrenes interesser. I Norge er barnet et selvstendig rettssubjekt. Dette betyr at barnet har sine egne,

lovfestede rettigheter som eksempelvis rett til å bli informert, uttale seg i sin egen sak og bli hørt. Barnets mening skal også tillegges vekt etter dens alder og modenhet (Barnevernloven, 1992, §6-3). Dette medfører at dess eldre barnet er, dess mer vektlegges dens meninger og ønsker i alle avgjørelser som tas. På den ene siden handler dette om utøvelsen av de lovpålagte reglene. På en annen side derimot kan det gjenspeile barnets selvstendighetsutvikling og gradvis løsrivelse fra foreldreomsorgen. Det kan også sees på som en forberedelse til voksenlivet, hvor en selv står ansvarlig for sine meninger og valg.

Barnets autonomi er likevel ikke en universell verdi. I mange andre land eller samfunn kan en autoritær foreldreomsorg betraktes som nødvendig. Vike og Eide forklarer dette ved å sette fremtid i sammenheng med foreldrenes behov for kontroll over sine barn og deres forpliktelser. Hvis fremtiden er noe å frykte, anses det som foreldrenes ansvar å bestemme på vegne av sine barn (2009, s. 23). Det kan derfor hende at det som for en etnisk nordmann anses som strenge krav eller kontroll, kan for en forelder med annen etnisk opprinnelse være direkte uttrykk for bekymring og omsorg. For mange minoritetsetniske foreldre er det norske systemet noe helt forskjellig fra det de er kjent med fra hjemlandet. Barnevernet er heller ingen internasjonal organisasjon, slik at det for noen familier vil være helt fremmed. Selv om Norge har et omfattende og nokså robust velferdssystem, hjelper det lite når kjennskapen til dette systemet er mangelfull. I tillegg kan mottak av statlig støtte anses som et svik av familien; som i mange samfunn anses som et grunnleggende sikkerhetsnett som en forventes å være lojal ovenfor (Vike& Eide, 2009, s. 24). Til sammen kan dette forklare noen av ulikhetene i oppdragelsesstilene og minoritetsforeldrenes bekymring rundt statens mulige inngripen og kontroll over familielivet.

Et annet viktig hensyn som går hånd i hånd med barnets autonomi, er prinsippet om barnets beste. Dette er det overordnede prinsippet for barnevernfaglig arbeid, som ofte henvises til i både nasjonal og internasjonal lovgivning. Hva uttrykket egentlig innebærer er imidlertid mindre tydelig definert. Det som likevel forblir uten tvil, er at alle vedtak som fattes skal bygge på en faglig god vurdering og begrunnelse. I avgjørelsene skal det tas hensyn til alle de tidligere nevnte prinsippene, i tillegg til vurderinger av tilknytnings- og relasjonskvaliteten eller omsorgsevnen til foreldrene (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2017, s. 2). Det må også tas høyde for at barn og foreldre kan ha motstridende interesser. I slike saker er det som regel barnets beste som går foran de andre prinsippene; selv om det vil være i strid med foreldrenes interesser. Dette betyr ikke at foreldrene automatisk mister sine rettigheter, men det må vurderes og prioriteres etter hvem som er den svakeste parten i konflikten; og det er

som regel barnet (Kjønstad & Syse, 2012, s. 248). Det er likevel ikke utenkelig at avgjørelser hvor barnets beste er en overveiende årsak, kan være vanskelig å forstå; når uttrykket barnets beste i utgangspunktet er uklart og kan oppfattes ulikt. Ifølge en undersøkelse gjort av Fylkesnes, Iversen, Bjørknes og Nygren er det dessuten en vanlig oppfatning eller representasjon i mange minoritetsetniske miljøer at barnevernet bare tar barn, at de ikke går i dialog med foreldre og at de diskriminerer (2015, s. 80). Videre trekkes det frem at foreldre kan på denne måten oppleve en mismatch mellom deres forståelse av barnets beste og barnevernets mandat. Dette kan igjen føre til en uenighet mellom partene og følelse av frykt blant foreldrene, som igjen blir et stort hinder for å få til en tillitsbasert barnevernspraksis.

På tross av at det finnes klare prinsipp og retningslinjer barnevernsarbeidere kan følge, er ikke verdiavveiningene alltid lette. Feilvurderinger eller misforståelser kan oppstå. Desto viktigere er det at profesjonsutøverne er ydmyke og åpne for andre forståelser av hva god oppdragelse og omsorgsutøvelse innebærer. Dette oppsummeres godt i boken Velferdsrett II hvor det står: ‘‘For at barnevernet skal ha legitimitet, må det vise respekt for mangfoldet i befolkningen og ha tilbørlig ydmykhet overfor variasjoner i den’’ (Kjønstad & Syse, 2012, s. 248). Det er også viktig å understreke at de nevnte prinsippene er kun noen få av mange ulike faktorer og hensyn som barnevernet må ta i betraktning ved sine vurderinger. Grunnen til at akkurat disse prinsippene ble trukket frem, er at de kan anses som universelle. De gjelder i arbeidet med alle familier, uavhengig av dens etniske opprinnelse, kulturell tilhørighet, sammensetning, klasse eller status.

3.2 Det flerkulturelle barnevernet

Hva er egentlig et flerkulturelt barnevern og hvordan er det barnevernfaglige arbeidet med etniske minoriteter ulikt fra arbeidet med majoritetsetniske familier? Dette er vanskelige spørsmål uten entydige svar. Noe av grunnen kan ligge i de ulike fortolkningene av begrepet kultur. Med intet mindre enn 200 forskjellige definisjoner, er begrepet nærmest umulig å få oversikt over. Vi kan derfor begynne med å se på opprinnelsen til begrepet.

Ordet kultur stammer fra latin, *colere*, som betyr å dyrke eller pleie (Horntvedt, 2012, s. 238). Selv om begrepet opprinnelig omhandlet jorddyrking, kan det i overført betydning forstås som menneskelige trekk som dyrkes frem eller utvikles gjennom livet. Her er det ikke de individuelle og personlige egenskapene som siktes mest til, men det et menneske har til felles med andre personer; gjerne innenfor samme samfunn. Eksempler på kulturelle fellestrekk kan være språk, tradisjoner, verdier, regler og normer. Til sammen danner disse et sammensatt system som påvirker hvordan mennesker tenker, fortolker, handler og oppfører seg i ulike

situasjoner. Ifølge antropologen Katrine Schepelern Johansen kan man se på kulturbegrepet ut ifra to dimensjoner; et essensialistisk og en relativistisk eller relasjonell (Schepelern Johansen, referert i Holm- Hansen et al., 2007, s. 35). Det essensialistiske kulturbegrepet vil omfatte et system som er mer gitt, som overføres fra generasjon til generasjon og som endres sakt og lite over tid. Det relativistiske eller relasjonelle kulturbegrepet derimot en dynamisk størrelse som må forstås ut ifra totalsituasjonen familien lever under her og nå (Holm- Hansen et al., 2007, s. 35). Ifølge denne definisjonen kan en også si at kultur er noe som blir til, vedlikeholdes og endres gjennom menneskelig samhandling (Rugkåsa, Ylvisaker & Eide, 2017, s. 26).

Kultur kan derfor være noe som både fører mennesker sammen og som splitter de fra hverandre. Dette aspektet er viktig å huske på i sosialt- og barnevernsfaglig arbeid, særlig i samhandling med minoritetsetniske barn og familier. Kvaliteten av samarbeidsprosessen vil i disse tilfellene kunne avhenge av hvor stor betydning de profesjonelle tillegger de eventuelle kulturelle forskjellene. Velger en å fokusere kun på ulikhetene, kan det bidra til unødvendig kulturalisering og i verste fall annengjøring og diskriminering. Med ordet kulturalisering menes det: ‘en prosess der gitte situasjoner, problemer eller annerledeshet fortolkes, og påvirker handling på grunnlag av generaliserte kulturelle fortolkninger fremfor komplekse individuelle, sosiale eller politiske forhold’ (Rugkåsa, Eide & Ylvisaker, 2015, s. 3). Sett ut ifra denne definisjonen bidrar kulturalisering til et reduksjonistisk syn på de komplekse og sammensatte problemene. Det blir en forenkling av virkeligheten. På en måte kan det være menneskelig, da mennesker er avhengige av en viss kategorisering for å skille mellom rett og galt, eller det som er trygt og det som kan være farlig. På en annen måte er det en prosess som bidrar til unødvendig dikotomisering mellom majoritetssamfunnet og minoritetsgruppene. Det skaper en skille mellom ‘oss’ som er det normale og normsettende og ‘de andre’ som blir det avvikende (Rugkåsa et al., 2015, s. 11).

I tillegg kan overgeneralisering av kulturforklaringene forsterke stereotypiene ved å utelukke at det finnes forskjeller innad i minoritetsgruppene også. Det vil skape en antakelse om at alle tilhørende samme kulturen gjør noe eller er i stand til å gjøre det, kun fordi de tilhører den samme kulturen (Bredal, 2009, s. 43). Avveiningen av når og i hvor stor grad kultur skal tillegges vekt i de barnevernsfaglige vurderingene er vanskelig. Det er en smal balansegang mellom når en tillegger kultur tilstrekkelig vekt og når en kulturaliserer. Det betyr ikke at de kulturelle særtrekkene ikke skal tillegges vekt i det hele tatt. Det betyr at andre problemskapende aspekter, som eksempelvis individuelle-, sosiale- eller strukturelle forhold må tillegges minst like mye vekt som de kulturelle (Rugkåsa et al. 2015, s. 11). Ulike måter

sosialarbeidere kan bruke for å tilnærme seg denne praksisen vil bli diskutert mer inngående senere i oppgaven.

For å svare på spørsmålet som ble stilt innledningsvis i dette underkapittelet; Hva er egentlig flerkulturelt barnevern og hvordan er det barnevernfaglige arbeidet med etniske minoriteter ulikt fra arbeidet med majoritetsetniske familier? Flerkulturelt barnevern har ingen konkret definisjon i seg selv. I litteraturen forklares uttrykket ved å definere de nært beslektede, men minst like kompliserte begrepene som kultur eller etnisitet. Det diskuteres ofte hvilken kunnskap og ferdigheter sosialarbeidere i barneverntjenesten trenger, for å møte den mangfoldige klientgruppen på en god og likeverdig måte. Det er nemlig bevist at det finnes noen ulikheter i arbeidet med minoritet-, kontra majoritetsetniske familier.

Innvandrerfamiliene har naturligvis annen opphav og dermed annen referanseramme enn de majoritetsetniske familiene. De kan blant annet ha ulikt verdigrunnlag og mangle innsikt i de norske verdiene eller forventningene som stilles til dem i kraft at de nå er norske borgere og ikke minst foreldre. De kan også mangle riktig informasjon og dermed tiltro til det norske systemet, som igjen påvirker deres tilgang på riktig hjelp. Tidligere i oppgaven har jeg trukket frem at mange foreldre frykter det norske barnevernet, da de er redde for at tjenesten kan ha skjulte hensikter med sitt arbeid (Fylkesnes et al., 2015). Sett fra sosialarbeiderens perspektiv er møtet også preget av usikkerhet og manglende kjennskap til de kulturelle kodene. Her er det viktig å understreke at sosialarbeiderens kulturkompetanse, på samme måte som skjønnsutøvelse, vil kunne variere fra person til person. Hvis barneverntjenesten baserer sine vurderinger kun på antakelser og sine egne fortolkninger av de kulturelle ulikhetene, kan tjenesten igjen oppleves som uforutsigbar og inkonsekvent i sine avgjørelser. Sammenliknet med andre land, er det norske barnevernet sterkt barnesentrert. Dette gjenspeiles blant annet i at profesjonsutøverne er mer opptatt av barnets behov og veiledning av foreldre i de norske verdiene, fremfor å undersøke og lære om hva de kulturelle forskjellene egentlig handler om (Križ & Skivenes, 2010, s. 4). Oppsummert kan vi si at det er en gjensidig mangel på god kommunikasjon mellom partene, som igjen vanskeliggjør tillit- og relasjonsbygging.

4 Drøfting

I dette kapittelet vil jeg begynne med å se på det maktfylte handlingsrommet barnevernsansatte opererer innenfor, samt ansvaret det medfølger. Deretter vil jeg si noe om språk, som er en viktig forutsetning for godt samarbeid med etniske minoriteter. Videre vil jeg utdype om kulturkompetanse og viktigheten av en riktig kompetanse generelt. Helt til sist vil jeg drøfte potensielle feller og muligheter ved en mer kultursensitiv praksis.

4.1 Barnevernets makt og sosialarbeiderens ansvar

Barneverntjenesten har, som tidligere nevnt, et todelt mandat som befinner seg i et spenningsfelt mellom hjelp og kontroll. Sosialarbeidere må balansere mellom å være lagspillere med foreldrene, samtidig som de har makt og myndighet til å overta omsorgen for deres barn. Selv om omsorgsovertakelsen er den siste utvei, opplever mange familier dette som en reel trussel og hinder for et godt samarbeid med tjenesten. Det er dessverre ingen hemmelighet at mange minoritetsetniske familier opplever å bli møtt med lite forståelse og åpenhet for variasjon i oppdragerstil og omsorgsutøvelse (Fylkesnes et al., 2015). Dette fører til at foreldrene får et negativt inntrykk av tjenesten og kan oppleves som lite samarbeidsvillige. Det er også kjent at i enkelte innvandremiljøer er mistilliten og redselen for barnevernet stor. For mange kan denne redselen handle om begrenset kunnskap om systemet, preget av gjengse forestillinger av barnevernet i innvandremiljøene. Andre kjenner kanskje til foreldre som har opplevd å bli fratatt omsorgen for sine barn, som igjen forsterker deres frykt. Basert på familienes opplevelser og fremstillingen av barnevernet i media, blir det ofte lett å sympatisere med de minoritetsetniske foreldrene. Saken har likevel flere dimensjoner som er verdt å ta med i betraktning.

I barnevernfaglig praksis ligger det mye makt. Tjenesten har både plikt og makt til å gripe inn der det er nødvendig. Den har også makt til å definere hva som er rett og galt eller hva som er godt nok eller ikke tilstrekkelig. Med makt følger det derfor et stort ansvar. Mange av klientene som kommer i kontakt med barnevernet, har sammensatte utfordringer og dermed et stort behov for hjelp. Dette setter familien automatisk i en mottaksposisjon i forhold til barnevernet som yter tjenesten. Den profesjonelle er den som er hjelperen og dermed er det den som setter premissene for innholdet i møtet. I følge Qureshi har den profesjonelle et ansvar for at kommunikasjonen med klienten blir mest mulig symmetrisk (2009, s. 2018). For å oppnå dette må profesjonsutøveren være åpen for foreldrenes fortellinger. Videre bør sosialarbeideren etterstrebe en dialog som er preget av respekt og som gir foreldrene en mulighet til å påvirke hvilke tiltak som iverksettes. Dersom klienten mangler kunnskap om

barnevernet som system og mulige tiltak som tjenesten kan tilby, er det også sosialarbeiderens ansvar å opplyse og informere foreldrene om tilbudet. På denne måten bidrar sosialarbeideren til å jevne ut maktforholdet mellom foreldre og barneverntjenesten. Ingebretsen og Nergård (2007) hevder at ‘brukermedvirkning er en forutsetning for likeverdige tjenester, og innebærer at brukerne tilføres økt innflytelse og makt’ (Ingebretsen og Nergård referert i Berg et al., 2017, s. 11).

I tillegg er det viktig at sosialarbeideren har en bevisst holdning til sin kompetanse samt sin posisjon; både som profesjonsutøver, men også som medlem av majoriteten (Qureshi, 2009, s. 222). En må være villig til å se, men også lære om og anerkjenne de forskjellene som finnes mellom de ulike oppdragerstilene og kulturelle rammene. Det betyr ikke at sosialarbeideren skal godta det som klart er et overgrep eller omsorgssvikt; men en må la være å fortolke forskjellene ut ifra sin egen referanseramme. Barnevernet har tidligere fått kritikk for å ha både for høy og for lav terskel for inngripen i familier med annen kulturell bakgrunn (Bredal, 2009, s. 39). Profesjonsutøveren må derfor finne balansen mellom det å være kulturblind og overfokuset på kulturens betydning. Dette gjelder selvfølgelig andre kulturer, men minst like viktig er det å ta i betraktning den kulturen en representerer selv (Qureshi, 2009, s. 223).

4.2 Språk som et hinder i samarbeidet

Språk er noe som stort sett vil skille de minoritetsetniske foreldre fra saksbehandlere i barnevernet. Likevel bekrefter flere undersøkelser at mange sosialarbeidere anser felles språk, som en avgjørende faktor for å få til et godt samarbeid med foreldrene (eks. Križ & Skivenes, 2010 og Bø, 2017). I følge Qureshi kjennetegnes god og reell dialog av kommunikasjon som legger vekt på hva som sies, hvordan det sies og hva som legges vekt på av aktørene (2009, s. 221). Det vil derfor være viktig at sosialarbeidere unngår å bruke byråkratisk og faglig språk, som begrenser foreldrenes mulighet til å forstå de barnevernfaglige prosessene ytterligere. De profesjonelle må etterstrebese å uttrykke seg klart og med riktige begreper, uten at motparten har vanskeligheter med å forstå, kjenne seg igjen i innholdet eller i verste fall føle seg diskriminert eller krenket i samtalen.

Språkbarriere handler dessuten om mye mer enn bare ulikt morsmål. Den kan også handle om ulike forståelser og fortolkninger av ulike fenomener eller begreper. Som nevnt tidligere er uttrykk som ‘barnets beste’ eller ‘kultur’ vanskelig å forstå og definere på en enkel måte. Slike begreper og andre normative tattfagtheter er det dessverre ikke mangel på i barnevernfaglig sammenheng. Når det ikke finnes en fellesforståelse som kan forsikre om at begrepene eller uttrykkene oppfattes rett, kan disse få en utilsiktet virkning. Faren for

misforståelser og upresise fortolkninger blir heller ikke borte i de tolkemedierte samtaler. Ord og uttrykk kan mangle en direkte oversettelse, men de kan også ha ulik betydning i de ulike kulturene. Ideelt sett skal tolken utgjøre et nøytralt bindeledd i samtalen. Likevel er translatøren ansvarlig for å adressere mulige misforståelser (Holm- Hansen et al., 2007, s. 95). Det er dermed en bred enighet blant sosialarbeidere at kvalifiserte tolker som benyttes innenfor barnevernet, behøver i tillegg en særskilt kunnskap innenfor sosialt arbeid (Križ & Skivenes 2, 2010, s. 1358). Det er også noe uenighet i litteraturen i forhold til effekten av tolkbruk. Noen trekker frem at de tolkemedierte samtaler kan vanskeliggjøre relasjons- og tillitsbyggingen med etniske minoriteter (eks. Berg et al. 2017, s. 12 og Križ & Skivenes 2, 2010, s. 1358). Andre derimot mener bruk av samme tolk over tid, bidrar til å få til et godt samarbeid med foreldrene (Fylkesnes & Netland, 2012).

Uavhengig av om bruk av tolk er nødvendig i en samtale, er det sosialarbeiderens oppgave og ansvar å forsøke å unngå misforståelser. Det er viktig at sosialarbeidere stiller spørsmål og er undrende, selv på ting de tror de vet betydningen av (Križ & Skivenes, 2010, s. 13). Det er også viktig at de profesjonelle sjekker ut forståelsen til klientene. På denne måten kan de forsikre seg at budskapet i samtalen er formidlet og oppfattet riktig. I tillegg er det viktig at sosialarbeidere legger merke til den non-verbale kommunikasjonen. De fleste mennesker sender ut signaler, enten det er bevisst eller ubevisst. Ved å fange opp disse signalene, kan sosialarbeideren få hint om foreldrene virkelig forstår det som blir sagt eller hvordan stemningen i samtalen er. Med andre ord hjelper disse tegnene å forstå hvilke tilpasninger som må gjøres, for å få til en symmetrisk kommunikasjon mellom sosialarbeideren og klientene.

4.3 Hva er kulturkompetanse og hvorfor er det viktig?

Riktig og oppdatert kunnskap er viktig i barnevernfaglig praksis. Kompetanseheving er derfor ikke bare en frivillig og selvvalgt mulighet, men et nasjonalt satsningsområde og krav som gjelder blant annet innenfor barnevernet. Dette gjenspeiles gjennom flere offentlige dokumenter, som understreker at riktig kunnskap og kompetanse bidrar til å sikre forsvarlige og likeverdige tjenester av høy kvalitet (eks. Bufdir, 2017; Barne- og likestillingsdepartementet, 2017 og Kulturdepartementet, 2019). En kan likevel spørre seg om disse kravene tilfredsstilles og om tiltak som iverksettes har en effekt.

I en spørreundersøkelse gjennomført av Rasmussen (2004) svarte hele 70 prosent av respondentene at de manglet relevant utdanning for det flerkulturelle barnevernsarbeidet (Rasmussen, referert i Bø, 2017, s. 78). Selv om undersøkelsen begrenset seg til et mindre

utvalg av sosialarbeidere, er det fremdeles grunn til å tro at mange barnevernsansatte opplever at de er for dårlig rustet til å møte innvandrerfamiliene på like god måte som øvrige familier. Andre studier avdekker også at kunnskap og kompetanse henger tett sammen med erfaring barnevernstjenesten har i arbeid med etniske minoriteter (Berg et al., 2017, s. 120). Det er likevel stor variasjon mellom hvor mye erfaring de ulike kommunale barneverntjenestene har med målgruppen; og det er særlig barnevernskontorene i de små kommunene som mangler erfaring. Språklig barriere og mangel på gode, kvalifiserte tolker som beskrevet i tidligere avsnitt, virker også til å bli utfordrende i relasjonsbyggingen med etniske minoriteter. I forskningen mangler det heldigvis ikke forslag til hvordan en kan bedre praksisen på disse områdene. Det foreslås blant annet et bredere tilbud i etter- og videreutdanning til sosialarbeidere i barneverntjenesten, utbedring av innholdet i bachelor- og masterprogrammene rettet mot barnevern, bedre og hyppigere samarbeid på tvers av kommuner, samt styring av tolkbruk ved hjelp av linkarbeidere (Holm- Hansen et al. 2007 og Berg et al. 2017). Effekten av disse tiltakene gjenstår likevel å se, da forskningen er noe mangelfull på dette området.

Det må derimot ikke glemmes at kunnskap handler om mer enn kun tillært og teoretisk viten. Kunnskap handler i stor grad om forståelse. Det gjelder å se personen i situasjonen og forstå hvilke faktorer som påvirker dens behov ut ifra den aktuelle sammenhengen (Berg, Ellingsen, Levin og Kleppe, 2015, s. 19). I følge Qureshi er forståelse noe som krever både tid, empati og helst gode bakgrunnskunnskaper (2009, s. 218). I møte med familier som har en annen etnisk opprinnelse og annen kulturell referanseramme, vil det derfor være særlig viktig å ha gode kunnskaper om både sin egen og andres kultur. Ved å unnlate å ha en bevisst og kritisk holdning til egen kultur, kan en lett bruke den som en mal for forståelsen av andre. Dette kan føre til en hierarkisk forskjelliggjøring, som igjen kan skape skille mellom "oss" og "de andre" (Rugkåsa, Ylvisaker og Eide, 2017, s. 30). Basert på definisjonen av ordet kultur tidligere i oppgaven, handler kulturkompetanse om ferdigheter som gjør profesjonsutøveren i stand til å sette seg inn i sine egne og andres verdier, regler, normer og holdninger (Holm- Hansen et al., 2007, s. 50). Det er viktig at sosialarbeideren reflekterer aktivt over sine personlige og yrkesetiske verdier i forkant av møte med personer som kan ha ulike verdier. På denne måten vil en oppnå mer nøytral og sensitiv tilnærming i møte med det som er forskjellig. En vil også lettere kan unngå å gå i fortolknings- og annengjøringsfellen, som fører til diskriminering. God kulturkompetansen henger også sammen med kultursensitivitet,

som gir sosialarbeideren en mer bevisst holdning til maktforholdet i relasjonen og på denne måten gjør en mer oppmerksom ovenfor klientens egne kunnskap og kompetanse.

4.4 Kultursensitivitet og dens skjulte mekanismer

Svaret på den stadig voksende og mangfoldige brukergruppen i barnevernet, har ofte blitt økt kulturkompetanse og mer kultursensitivitet. Diskursen om økt kulturfokus er den beste tilnærmingen kan likevel oppleves som nokså polarisert. På den ene siden har man innvandrermiljøene, enkelte forskere og andre yrkesutøvere som kritiserer barneverntjenesten for bruk av for lite kultursensitivitet i sine vurderinger (Berg et al., 2017 og Fjelnseth, 2017). På den andre siden derimot er flere forskere bekymret for at for stort fokus på kulturelle forklaringer, kan hindre sosialarbeidere i å gjøre individuelle og allsidige vurderinger av de minoritetsetniske familiene (Berg et al., 2017, s. 3).

Forskernes kritikk kan forstås ut ifra Deans (2001) forklaring: "Selve forestillingen om å inneha kompetanse på andre mennesker vil føre til at de objektiveres, altså at de ikke oppfattes som mennesker med individuelle særtrekk og behov, men som representanter for en kulturell kategori" (Dean referert i Rugkåsa, Ylvisaker og Eide, 2017, s. 80). Som en motpol til denne kritikken kan en bruke Qureshi sin forståelse av kultursensitivitet som hevder at denne tilnærmingen "gir mulighet til å komma bak mønstre av følelser, tanker og handlinger som den andre legger til grunn for sin væremåte." På denne måten vil sosialarbeideren enklere kunne identifisere det kulturspesifikke, det allment menneskelige og det spesielle for hvert enkelt individ (Qureshi, 2009, s. 2009).

Sett bort ifra diskursen om for mye og for lite kulturfokus, kan en forstå kultursensitivitet på en annen måte. Det finnes nemlig flere, ulike former for kultur, utenom den som ofte knyttes til etnisitet. Man snakker ofte om organisasjonskultur. I barnevernet kan organisasjonskulturen handle om lovverk og politiske føringer som er universelle for alle barnevernkontorer. Det kan også handle om variasjoner i organisering og dermed praksis i ulike deler av landet. Tidligere i oppgaven har viktigheten av erfaring i samhandling med minoritetsetniske familier blitt trukket frem. Det ble også nevnt at det finnes store variasjoner, avhengig av organiseringen den enkelte kommunen foretrekker. Enkelte kommuner velger en interkommunal samarbeidsmodell, mens andre forblir enestående i sin praksis. På denne måten kan en si at de har ulike organisasjonskulturer som i ulik grad tilrettelegger for samarbeid.

Et annet eksempel kan være bruk av tolk og eventuelt andre støttespillere i samtale med etniske minoriteter. Det er kjent at enkelte saksbehandlere i barneverntjenesten har negative erfaringer med bruk av tolk og opplever tolkbruk som svært tidskrevende (Križ & Skivenes 2, 2010). Dette kan være grunnen til at mange forsøke å klare seg uten tolk, selv om de vet dette kan gå utover gjensidig forståelse i samtalen. Mange vil også ty til å bruke barn, som har bedre språkkunnskaper enn foreldrene, som tolker i samtale (Fjelnseth, 2017, s. 56). Enkelte barnevernstjenester har forsøkt å bruke såkalte linkarbeidere som kulturtolker i tillegg til at autoriserte tolker brukes til kun språklig oversettelse. Dette er likevel ikke noe norm i alle barnevernstjenestene, som kan gjøre at organisasjonskulturen blir forskjellig.

Basert på de to eksemplene med variasjon innenfor organisasjonskultur, kan en forstå kultursensitivitet som oppmerksomhet og bevissthet rundt strukturelle og organisatoriske forskjeller mellom barnevernstjenestene. Ved å ha et bevisst forhold til de strukturelle rammene, kan en enklere oppdage mangler og mulige satsningsområder ved sin egen praksis. En vil også kunne få mulighet til å påvirke etatens målsetninger på et lokalt nivå, og bidra til likeverdige tjenester på et nasjonalt nivå.

5 Avslutning

Helt avslutningsvis ønsker jeg å ta et tilbakeblikk på oppgavens problemstilling:

‘‘Hvordan kan kultursensitiv praksis styrke barnevernsarbeid med etniske minoriteter?’’.

Selv etter grundig gjennomgang av tilgjengelig forskning og litteratur, er jeg fremdeles usikker på om det kan gis noe entydig svar på dette spørsmålet. Dette kan skyldes en uenighet og diskurs om kultursensitivitet i det hele tatt er en riktig tilnærming i møte med etniske minoriteter. Avhengig av hvilken definisjon en tillegger ordet kultur, kan kultursensitivitet få ulik betydning og ikke minst virkning. Tatt utgangspunkt i at kultur står for et sett med verdier, regler, normer og holdninger som påvirker ens væremåte og handlinger, kan kultursensitivitet føre til en viktig bevisstgjøring. Hvis en i tillegg forstår kultur som en dynamisk størrelse som påvirkes av menneskelig samhandling, vil kulturkompetanse og kultursensitivitet bidra til gjensidig anerkjennelse og åpne opp for læring om ulike forståelser og praksiser.

Det må også understrekes at alle mennesker er kulturbærere. Siden kultur ofte henger sammen med etnisitet og identitet, vil mange, særlig minoritetsetniske familier oppleve å bli dratt i ulike retninger. På den ene siden er mange opptatt av å bevare sitt morsmål, tro, tradisjoner og tilknytning til hjemlandet etter flytting til et nytt land. På mange måter sørger lovgivingen for at nettopp dette skal være mulig. På en annen side derimot stiller den norske staten noen krav og forventninger til innvandrere, blant annet forventes det at alle integreres og bidrar etter evne i det norske samfunnet. Tatt utgangspunkt i at de norske verdiene bærer et sterkt individualistisk preg og baserer seg på frihet og selvstendighet, kan dette være stort kontrast for mange innvandrere. Det vil derfor være viktig å ikke dømme og fortolke andres praksiser, før enn har søkt etter å forstå bakgrunnen for handlingene. For at dette skal være mulig må barnevernsansatte ha riktig kompetanse og ikke minst erfaring. Kulturkompetansen vil derfor være en del av et helhetlig bilde hvor andre aspekt, som eksempelvis sosio- økonomiske faktorer tas i betraktning på lik linje som de kulturelle faktorene. Kunnskap om de negative representasjonene av barnevernet i de ulike innvandremiljøene, vil også kunne bidra til å styrke sosialarbeiderens forståelse av personen i situasjonen. De ulike signalene foreldrene kan sende kan eksempelvis forstås ut ifra frykt, som for mange minoritetsfamilier oppleves som reell.

Nøkkelen for en god kultursensitiv tilnærming kan oppsummeres å ligge i god kommunikasjon. Det handler om en god dialog med klientene, hvor felles språk og forståelse

ligger til grunn for å finne gode og tilpassede løsningen for hver enkel familie. Det handler om å ha en kontekstuell forståelse, hvor en klarer å adressere både det som kan ha en kulturforklaring, og det som trenger en annen forklaring. Det handler også om samarbeid og utbedring av tjenesten på tvers av kommunene. Og til sist, men ikke minst, handler det om utjevning av maktforholdet. Makt er til stede i alle deler av den barnevernfaglige praksisen, og hvis den brukes og balanseres på en god måte, gir den mange muligheter.

6 Referanseliste

- Barne- og likestillingsdepartementet. (2017). *Mer kunnskap – bedre barnevern: Kompetansestrategi for det kommunale barnevernet 2018 – 2024*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/6e31905299774f5681d57311e284d519/bedre-barnevern.pdf>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet Bufdir. (2017). *Saksbehandlingsrundskrivet*. Hentet fra <https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/saksbehandlingsrundskrivet/>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet Bufdir. (2017, 17. juli). Barnevernstiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn. Hentet fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barnevernstiltak_blant_barn_med_ulik_lan_dbakgrunn/
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2017). *Handlingsplan for å bedre tillit mellom etniske minoritetsmiljøer og barnevern 2016-2021*. Hentet fra https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Handlingsplan_for_a_bedre_tillit_mellom_barnevern_og_etniske_minoritetsmiljoer_2016_2021.pdf
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I. & Kleppe, C. (2015). Kva er sosialt arbeid? I Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, C (Red.), *Sosialt arbeid: En grunnbok* (s. 19 – 35). Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T., Haugen, G. M. D., Garvik, M. & Tøssebro, J. (2017). *Myter og realiteter: Innvandreres møte med barnevernet*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning. Hentet fra <https://samforsk.no/Publikasjoner/2017/Myter%20og%20realiteter%20-%20endelig.pdf>
- Bredal, A. (2009). Barnevernet og minoritetsjenters opprør: Mellom det generelle og det spesielle. I Eide, K., Qureshi, N. A., Rugkåsa, M. & Vike, H. (Red.), *Over profesjonelle barrierer: Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge* (s. 38 – 58). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bø, B. P. (2017). Sosialt arbeid i et flerkulturelt samfunn: Nye forståelser, utfordringer og kunnskapsbehov. *Fontene forskning*, 10(2), 71 – 83. Hentet fra <https://fonteneforskning.no/pdf-15.62551.0.3.cf25a1605e>
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. (6. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk

Fellesorganisasjonen FO. (2020, 05. februar) Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere. Hentet fra <https://www.fo.no/getfile.php/1324847-1580893260/Bilder/FO%20mener/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>

Fjelnseth, J. R. (2017). Utlendingers erfaring i møtet med barnevernet: respekt for kultur og språk. *Kristisk juss*, 43(01), 53 – 56. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-4546-2017-01-05>

Fylkesnes, M. K. & Netland, M. (2012). God praksis i møte med etniske minoritetsfamilier i barnevernet: saksbehandleres og foreldres erfaringer. *Norges barnevern*, 89(4), 221 – 235.

Fylkesnes, M. K., Iversen, A. C., Bjørknes, R. & Nygren, L. (2015). Frykten for barnevernet: En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger. *Norges barnevern*, 92(2), 80 – 96. Hentet fra https://www.idunn.no/tnb/2015/02/frykten_for_barnevernet_-_en_undersokelse_av_etniske_minori

Holm- Hansen, J., Haaland, T. & Myrvold, T. (2007). *Flerkulturelt barnevern: En kunnskapsoversikt* (NIBR-rapport 2007:10). Hentet fra <http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/2007-10.pdf>

Hornstvedt, T. (2012). Utvalgte begreper i Flerkulturell forståelse. I Båtnes, P. I. og Egden, S. (Red.), *Flerkulturell forståelse i praksis* (s. 221 – 254). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Ipsos for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2017). *Tillit til barnevernet blant personer med innvandrerbakgrunn*. Hentet fra https://www.bufdir.no/Global/Tillit_til_barnevernet_blant_personer_med_innvandrerbakgrunn.pdf

Kjønstad, A. & Syse, A. (2012) *Velferdsrett II: Barnevern- og sosialrett*. (4. utg.). Oslo: Gyldendal Juridisk

Križ, K & Skivenes, M. (2010). Lost in Translation: How Child Welfare Workers in Norway and England Experience Language Difficulties when Working with Minority Ethnic Families. *British Journal of Social Work*, 40, 1353 – 1367.

Križ, K. & Skivenes, M. (2010). ‘We have very different positions on some issues’: how child welfare workers in Norway and England bridge cultural differences when communicating with ethnic minority families. *European Journal of Social Work*, 13(1), 3 – 18. <https://doi.org/10.1080/13691450903135626>

Kulturdepartementet. (2019). *Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion 2020-2023*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/589aa9f4e14540b5a5a6144aaea7b518/handlingsplan-mot-rasisme_uu_des-2019.pdf

NRK. (2015, 10. juni). Bekymringsmelding om barnevernet. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/ME5E/bekymringsmelding-om-barnevernet>

NRK. (2020, 10. mars). Norge dømt i to barnevernssaker i Menneskerettsdomstolen. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/norge-domt-i-to-barnevernssaker-i-menneskerettsdomstolen-1.14936451>

NTNU Undervisning. (2018, 19. desember). *Litteraturstudie som metode* [Videoklipp]. Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=KF3PtpaDsm8>

Qureshi, N. A. (2009). Kultursensitivitet i profesjonell yrkesutøvelse. I Eide, K., Qureshi, N. A., Rugkåsa, M. & Vike, H. (Red.), *Over profesjonelle barrierer: Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge* (s. 206-230). Oslo: Gyldendal Akademisk

Rugkåsa, M., Eide, K. & Ylvisaker, S. (2015). Kulturalisering og symbolsk mening i barnevernsarbeid. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 18(2), 2 – 15. Hentet fra <https://oda.hioa.no/en/kulturalisering-og-symbolsk-mening-i-barnevernsarbeid/asset/dspace:9857/1243813.pdf>

Rugkåsa, M., Ylvisaker, S. & Eide, K. (2017). *Barnevern i et minoritetsperspektiv: Sosialt arbeid med barn og familier*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Schackt, J. (2019). Kultur. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/kultur>

Statistisk sentralbyrå SSB. (2018, 5. mars). 14 prosent av befolkningen er innvandrere. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/14-prosent-av-befolkningen-er-innvandrere>

Statistisk sentralbyrå SSB. (2019). *Dette er Norge 2019: Tall som forteller*. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/394054?ts=16ccd1cf9e0>.

Statistisk sentralbyrå SSB. (2020, 13. januar). 4 av 5 i det kommunale barnevernet har høyere utdanning. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/4-av-5-i-det-kommunale-barnevernet-har-hoyere-utdanning>

Statistisk sentralbyrå SSB. (2020, 9. mars). Nesten 15 prosent er innvandrere. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/nesten-15-prosent-er-innvandrere>

Støren, I. (2013). *Bare søk: Praktisk veiledning i å skrive litteraturstudier* (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Universitetet i Oslo UIO. (2016, 21. oktober). Litteraturstudie. Hentet fra <https://www.uio.no/studier/emner/medisin/med/MED5090/retningslinjer-prosjektoppgaven/litteraturstudier.pdf>

Vike, H. & Eide, K. (2009). Kulturanalyse, minoritetsperspektiv og psykososialt arbeid. I Eide, K., Qureshi, N. A., Rugkåsa, M. & Vike, H. (Red.), *Over profesjonelle barrierer: Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge* (s. 13 – 37). Oslo: Gyldendal Akademisk

